

2. Документи, що підтверджують співпрацю з роботодавцями (договори, угоди тощо);

Кафедра екології та БЖД, яка здійснює підготовку за ОНП 103 Науки про Землю має давні і плідні стосунки з потенційним роботодавцем – екологічним факультетом (зараз навчально-науковий інститут екології) ХНУ імені В.Н.Каразіна, свідченням чого є стаття, розміщена нижче.

Незважаючи на те, що реального договору про співпрацю ще не укладено, укладання такого договору передбачене у найближчому майбутньому, що власне і зазначалось у ВСО у розділі «перспективи розвитку ОНП» (с.46 за посиланням: <https://ecology.udau.edu.ua/assets/files/aspiranti/dokumenti/vso-103-df.pdf>)

Сонько С.П., Щетина С.В., Максименко Н.В. Кафедрі екології та безпеки життєдіяльності 10 років./ Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства. Збірник тез VII міжвишівської науково-практичної Інтернет-конференції, присвяченої 10-річчю створення кафедри екології та безпеки життєдіяльності. Умань, 20 жовтня 2018 року. / Під ред.д.е.н. О.О.Непочатенко. Ред.-вид.відділ УНУС, Умань, 2018. – 96 с.- СС 3-12.

УДК 911.3.32

КАФЕДРИ ЕКОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ 10 РОКІВ

Сонько С.П.,* Щетина С.В.,** Максименко Н.В.***

Вже 10 років в Уманському національному університеті садівництва відкритий напрямок «екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». Кафедра екології та безпеки життєдіяльності, що забезпечує підготовку фахівців з цього напрямку, є наступницею кафедри тваринництва, яка бере свій початок із 1868 р., коли Головне училище садівництва було реорганізоване в Уманське училище землеробства і садівництва і згідно нового навчального плану введено курси тваринництва й ветеринарії [12].

За час існування кафедри тваринництва найбільші її досягнення пов'язані з іменем Іполита Івановича Корабльова, завдяки таланту, науковій ерудиції й величезній працездатності якого пасіка Уманського училища стає центром бджільництва в Лісостеповій і Степовій зонах України. Ще у далеких 1921– 1927 рр. І.І.Корабльов організовує кабінет бджільництва, виставковий павільйон-музей, кабінет шовківництва, які в 1926 р. були перетворені в кафедру тваринництва. І.І.Корабльов – один із деканів плодоовочевого факультету (з 1922 до 1925 р.) та впродовж 10 років – завідувач кафедри бджільництва та шовківництва і автор підручника «Бджільництво», який цінний і понині [5].

В організації і зміцненні кафедри велику роль відіграли її завідувачі – доценти П.І.Новосельцев та І.П.Бариш, а, згодом, доц. М.Ф.Бельський. З 1945 до 2008 р. кафедру очолювали професори: Ф.А.Юрков, Ю.М.Шило, М.Г.Лановська; доценти: М.Я.Мішкурів, О.Ф.Гончаров, В.С.Галушко, П.П.Прилуцький, І.М.Гурський. У цей період були виконані важливі наукові дослідження: проведено порівняльну оцінку різних порід качок

**Сонько Сергій Петрович* – завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету садівництва, доктор географічних наук, професор.

***Щетина Сергій Васильович* – декан факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва, кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

****Максименко Надія Василівна* – завідувач кафедри моніторингу довкілля та природокористування Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, доктор географічних наук, доцент.

(О.Ф.Гончаров); вивчено вплив промислового схрещування на плодючість свиноматок (А.І.Іллінська), ефективність синтетичних добавок в раціонах жуйних тварин (Ю.М.Шило, В.П.Колоній), пристосованість порід корів до машинного доїння (Р.М.Черненко), ефективність різних синтетичних добавок до раціонів жуйних тварин (В.П.Колоній), питання промислового схрещування свиней (А.І.Іллінська); удосконалено методи селекційно-плеємної роботи з виведення породи їзових коней (М.Я.Мішкурів); виявлено умови, що впливають на швидкість молоковіддачі в корів (В.С.Галушко); визначено поживність і якість кормів (П.П.Прилуцький); досліджено вплив різних раціонів на молочну продуктивність корів (П.І.Новосельцев); доведено доцільність використання напівцукрових буряків при відгодівлі свиней (В.Ф.Мозговий); встановлена ефективність штучного роїння бджіл та поліпшення кормової бази бджільництва (А.Я.Кучерук); досліджені кормові якості цукрових буряків при годівлі дійних корів та відгодівлі свиней, а також вплив антибіотиків на розвиток поросят та каченят (Є.І.Луферова). Під керівництвом І.І.Корабльова було досліджено температурний режим бджолиного рою у вуликах різних конструкцій[5]. Працівники кафедри підготували низку підручників та методичних посібників, які донині є актуальними й використовуються у викладанні нормативних дисциплін: «Технологія виробництва продукції тваринництва», «Тваринництво» та «Бджільництво».

З кінця 1990-х рр. починають викладатися дисципліни – «Цивільна оборона», «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці», тому кафедру було перейменовано в кафедру тваринництва і безпеки життєдіяльності. У цей період на кафедрі працювали: проф. М.Г.Лановська; доценти В.Й.Кудла, Р.М.Черненко, Г.С.Березовська, А.П.Березовський, І.М.Гурський, В.С.Цигода; викладачі А.В.Селецька, Г.М.Рахматулін, В.Ф.Хворостяний, В.Ф.Бурбелюк, В.П.Беркета, Б.М.Казанюк, О.М.Кислиця, П.І.Лахманюк, В.А.Цкітішвілі, В.В.Іващук; лаборанти Л.Д.Бурлака, Т.А.Гончарук. За цей період видано навчальні посібники: «Тваринництво. Поради для фермера» та «Бджільництво» за редакцією проф. М.Г.Лановської [5,12].

15 серпня 2008 р. кафедра тваринництва була реорганізована у випускову кафедру екології та безпеки життєдіяльності. Крім більшості викладачів колишньої кафедри тваринництва, у складі кафедри екології та БЖД у різні часи працювали: доктор геол. наук С.Г.Половка, доктор геогр. наук Ю.О.Кисельов; канд. с.-г. наук О.А. Балабак; викладачі Ю.Ю.Мазуренко (Косенко), А.А.Головатюк, О.М.Голубкіна; лаборанти Л.В.Сорока, А.І.Захарченко, О.А.Мациборко, Я.В.Лещенко, О.А.Поліщук.

Нині на кафедрі екології та безпеки життєдіяльності працюють: завідувач кафедри, проф., д-р геогр. наук, Відмінник освіти України С.П.Сонько; доктор технічних наук, професор М.І.Адаменко; доценти: канд. с.-г. наук І.М.Гурський; канд. біол. наук І.П. Суханова; канд. с.-г. наук О.В.Василенко; канд. с.-г. наук Т.М.Пушкарьова; канд. с.-г. наук А.В.Балабак; канд. екон. наук М.А.Щетина, канд. с.-г. наук О.В.Нікітіна; канд. с.-г. наук Р.В.Безділь; асистенти Ю.Ю. Косенко, Я.І.Залізник; ст. лаборант Я.О.Дядченко. За час існування кафедри екології та БЖД викладачами опубліковано понад 700 наукових і навчально-методичних праць, серед яких 14 монографій, 587 статей і тез, 109 навчально-методичних розробок, 14 курсів лекцій, 7 навчальних посібників з грифом Міністерства освіти і науки, а також Уманського НУС [22].

У 2015 р. вийшла друком фундаментальна праця колективу кафедри «Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері» (568 с.) [1], виконана в межах міжнародного проекту «Темпус-QANTUS». У 2018 році вийшли друком одразу 2 навчальних посібники з грифом УНУС «Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення» (під ред. проф. С.П.Сонька) та «Моніторинг навколишнього середовища» (під ред. доц. О.В.Василенко) [3].

З початку утворення кафедри й по сьогодні виконується держбюджетна наукова тема «Розробка методологічних підходів та практичного механізму екологічно-збалансованого природокористування у сфері аграрного виробництва» (державний реєстраційний номер – 01080U09772)[22].; працюють навчально-наукові лабораторії (Біоекології ім. І.І.Корабльова, Лабораторія з екологічної конверсії); проводиться щорічна наукова конференція: «Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства», мета якої – обмін науковою думкою,

розробка та реалізація сумісних проєктів, спрямованих на екологізацію природокористування.

Практичну підготовку студенти-екологи проходять під час польових практик у природних ландшафтах Поділля, Карпат, Волині та Черкащини. Доброю традицією стало проведення за активної участі студентів щорічних екологічних акцій: «Допоможи птахам Софіївки!» та «Сепарація відходів – твій внесок у охорону довкілля!»[12].

На сьогодні на кафедрі ліцензійовано та акредитовано спеціальності 101 «Екологія», 183 «Технології захисту навколишнього середовища» (бакалаври, магістри), а з 2018 р. 103 «Науки про Землю» (бакалаври). З 2016 р. працює аспірантура з підготовки докторів філософії за спеціальністю 103 «Науки про Землю».

Багато в чому своїм існуванням і науковим розвитком кафедра екології та БЖД зобов'язана екологічному факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна. У 2008 році кафедру екології та безпеки життєдіяльності очолив доктор географічних наук, професор С.П. Сонько, який керує нею і по сьогодні і який закінчив свого часу геолого-географічний факультет ХДУ, з якого, власне, і «вийшла» харківська екологія. Вже у 2009 році в Умані пройшла перша (надалі – щорічна) конференція «Екологія: шляхи гармонізації відносин природи і суспільства», у якій взяли активну участь 22 викладачі і студенти екологічного факультету ХНУ імені В.Н.Каразіна. Вони підготували понад 10 доповідей і взяли безпосередню участь у роботі конференції. Гостей і учасників потішила своїми барвами мальовнича «Софіївка», Білогрудівський ліс і центрально-українські краєвиди. Всього ж у роботі уманських конференцій в період з 2009 по 2016 рік взяло участь близько 40 харківських викладачів і студентів.

Сьогодні можна відверто констатувати, що саме завдяки харківським екологам (д.г.н., доц. Н.В.Максименко та д.г.н., проф. О.М. Крайнюкову) в Уманському національному університеті садівництва започатковані і працюють освітні напрями «екологія» та «прикладна екологія» з підготовки ОКР «бакалавр» та «магістр».

До інших напрямів творчої співпраці харківських і уманських екологів належить:

- За минулі 9 років двоє уманських викладачів – к.б.н., доц. Суханова І.П. (випускниця біофаку ХДУ) та асистент Косенко Ю.Ю. пройшли підвищення кваліфікації на екологічному факультеті;

- У 2015 році на базі Уманського НУС проведено виїзне засідання НМК з екології Міносвіти та Мінагрополітики, в якому брали активну участь як харківські так і уманські екологи;

- З 2009 року і по сьогодні д.г.н., проф.Сонько С.П. є членом спецради Д 64.051.04, яка працює на екологічному факультеті;

- Доктором географічних наук, доцентом Н.В.Максименко і доктором географічних наук, професором С.П.Соньком започатковано і видається в фахових виданнях цикл статей, присвячених теорії і методології сучасної екології та географії [6,14,18-21,26];

- У 2015 році вийшла у світ фундаментальна праця – навчальний посібник «Екологічні основи збалансованого природокористування у агросфері» за редакцією С.П.Сонька та Н.В.Максименко (568 с.) [1];

- Дякуючи творчій співпраці з харківськими екологами у 2016 році в Уманському НУС ліцензійована і відкрита аспірантура з «Наук про Землю» - на сьогодні єдина серед аграрних вишів України.

Саме зараз спільними зусиллями готується сумісний українсько-польський науковий проєкт, присвячений біологічній утилізації органіки [23].

Розуміючи, що наукові дослідження є потужним фундаментом підготовки студентів, з самого першого дня свого існування кафедра позиціонувала себе як науковий підрозділ, який намагається практично вирішити екологічні проблеми, що виникають при веденні сільського господарства.

Головні напрями наукових досліджень і практичні розробки науковців кафедри:

– біологічна утилізація органіки, виробництво біогумусу і розробка технологій його застосування у практичному садівництві і овочівництві (док. геогр. н., проф. С. П. Сонько,

канд. біол. н., доц. І. П. Суханова, канд. с.-г. н., доц. О. В. Василенко, канд. с.-г. н., доц. Т. М. Пушкарьова, канд. с.-г. н., доц. А. В. Балабак) [2,4];

– екологічна експертиза промислових та сільськогосподарських підприємств (док. геогр. н., проф. С. П. Сонько, д.т.н. М.І.Адаменко) [8];

– теоретичне обґрунтування формування екологічної мережі (док.геогр.н., проф. С. П. Сонько, канд. біол. н., доц. І. П. Суханова, канд. с.-г. н., доц. Т. М. Пушкарьова) [1,7,10,15];

– застосування геоінформаційних технологій в екологічних дослідженнях та цивільному захисті (док. геогр. н., проф. С. П. Сонько, док. геогр. н., проф. Ю.О. Кисельов)[1,9,10,16,24,25];

– дослідження екологічно залежної захворюваності (док. геогр. н., проф. С. П. Сонько, канд. біол. н., доц. І. П. Суханова, канд. вет. н., доц. О. М. Дубін) [2,11,28];

– розвиток екологічного (зеленого, сільського) туризму (док. геогр. н., проф. С. П. Сонько, док. геол.н., проф. С. Г. Половка, асс.Ю.Ю.Косенко)[1,15];

– інформаційно-ресурсні технології моделювання екосистем (канд. біол. н., доц. І. П. Суханова) [11];

– екологічні аспекти розвитку тваринництва (канд. вет. н., доц. О. М. Дубін, к. с.-г. н., доц. І.М.Гурський)[1,11];

– удосконалення адміністративно-територіального устрою на екологічних принципах (док. геогр. н., проф. С.П.Сонько, д.геогр.н.,проф. Ю.О.Кисельов, викл. О.М.Голубкіна)[1,13,27].

З початку існування, впродовж 6-річної історії науковцями кафедри розроблено 10 інноваційно-інвестиційних проектів, які перемогли в конкурсі інноваційних проектів Уманського національного університету садівництва [2,11,13]. У 2009 та 2011 роках провідні фахівці з вермикультури брали участь у роботі семінарів з органічного виробництва (Умань, 2009, 2016; Іллінці, 2011) та у роботі спеціалізованої конференції з вермикультури (м.Сімферополь,2012).

На основі даних з дослідного поля викладачі проводять наукову роботу та виконують разом зі студентами дослідження, які кладуться в основу дипломних робіт. За матеріалами наукових дослідів опубліковано понад 40 наукових праць та виконано близько 45 тем дипломних робіт. Під керівництвом викладачів та сумісно з викладачами студентами опубліковано близько 80 наукових праць. Крім традиційної вермикультури з 2016 року ведеться дослід з вирощування і використання енергетичних культур (міскантус).

Творчі здобутки викладачів та студентів крім фахових видань і збірників праць студентської наукової конференції УНУС друкуються в матеріалах щорічної конференції «Екологія: шляхи гармонізації відносин природи і суспільства», проведення якої кафедра започаткувала з 2009 року. На сьогоднішній день проведено 7 конференцій, у роботі яких крім викладачів УНУС брали участь понад 20 академіків, докторів наук та близько 100 кандидатів наук.

Повні тексти більшості з наукових праць викладачів розміщені на сайті університету. Зокрема, у «Електронних матеріалах» у рубриці «навчальні посібники, монографії» розміщені повні тексти усіх монографій і навчальних посібників проф. С.П.Сонька, доцентів О.В.Василенко, І.П.Суханової, А.В.Балабак, Т.М.Пушкарьової та інших викладачів.

У 2012 році кафедра випустила перших випускників-бакалаврів з екології, а в 2013 році – спеціалістів. З 2014 року ліцензійований освітньокваліфікаційний рівень «Магістр» зі спеціальності «прикладна екологія». Саме зараз кафедра проходить акредитацію освітнього рівня «магістр» зі спеціальностей «101 Екологія», та «183 Технології захисту навколишнього середовища».

Розуміючи, що екологія безмежна за предметом наука, викладачі щороку розширюють спектр наукових інтересів. Крім виробництва біогумусу і розробки технологій його застосування у практичному садівництві і овочівництві сьогодні на кафедрі розвиваються напрямки: екологічні основи рекультивації земель; новітні напрямки екологічної конверсії сільського господарства; екологічна якість сільськогосподарської продукції.

З липня 2012 року на кафедрі виконувалась господарствозна наукова тема «Оцінка екологічного впливу на місцеву екосистему Юрпільської гідроелектростанції у різних

режимах її експлуатації». Це перший досвід екологічної експертизи господарських об'єктів. Крім того на кафедрі розроблено 10 інноваційно-інвестиційних проектів [2].

За 10 років існування кафедри її викладачами були підготовлені нові дисципліни, зокрема, проф. Сонько С.П. – 22 дисципліни; доц. Пушкарьова Т.М.- 14 дисциплін; доц. Василенко О.В.- 12 дисциплін; доц. Суханова І.П. – 8 дисциплін, доц. Балабак А.В. - 6 дисциплін, доц. Нікітіна О.В. – 6 дисциплін. Значна кількість методичних розробок викладачів кафедри розміщена в репозитарії на сайті університету. Серед них: навчальні посібники Сонько С.П. «Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення» (з Грифом МОН), В.С.Цигода «Безпека життєдіяльності», курси лекцій з «Загальної екології» (С.П.Сонько, І.П.Суханова, Ю.Ю.Косенко) «Вступу до фаху» (С.П.Сонько, О.В.Василенко), «ГІС-технологій» (С.П.Сонько, Ю.Ю.Косенко), «Соціальної екології» (С.П.Сонько) методичні вказівки з інших дисциплін. Професор С.П.Сонько видав віршований твір «Поетична геоекологія» освітньо-виховної спрямованості, який на сайті «Найкращі соціальні проекти України» отримав понад 4000 переглядів². Навчальний посібник «Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері» за редакцією професора С.П.Сонька та доцента Н.В.Максименко (2015 р) забезпечує викладання більше ніж 7 дисциплін з навчального плану підготовки бакалаврів, магістрів та докторів філософії екологічного профілю.

Кафедра у повному обсязі забезпечила навчально-методичною документацією ліцензування та акредитацію освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» (останній пакет документів жовтень 2018 року).

Впродовж 2013-2015 років за ініціативи професора С.П.Сонька було підготовлено дві наочні експозиції: «Закони та правила екології» та «Сучасні концепції природокористування» [22]. Силами викладачів (С.П.Сонько) і студентів (І.Ю.Ярошенко, В.Ю.Пагчук, Ю.І.Костинчук) розроблено і виставлено для загального користування у репозитарії УНУС практично діючі ГІС «Виробнича типологія сільського господарства Черкаської області», «Оцінка впливу сільського господарства Черкаської області на агроландшафти», «Оцінка впливу промисловості Черкаської області на навколишнє природне середовище», «Полігони твердих побутових відходів Черкаської області» [9,10,16,24,25].

Кафедра має власний профіль у «Гугл-Академії»³ з сумарним індексом Гірша =14. Професор Сонько С.П. (з індексом Гірша =12) в розділах «Гугл-Академії» «агроекологія», «науки про Землю» та «географія» входить до першої трійки науковців в Україні, а в розділі «туризм» до першої десятки в СНД.

На сьогоднішній день підготовлено і видано 6 статей у науко метричних виданнях Scopus та Web of Science і понад 10 статей у Index Copernicus [8,17,20].

Справжня гордість кафедри – її випускники, які по закінченню університету викладають у вишах, працюють у державних органах (міністерство екології та природних ресурсів України, обласних департаментах екології), на промислових підприємствах і агрохолдингах, а також громадськими екологічними інспекторами.

Використані джерела: 1.Екологічні основи збалансованого природокористування у агросфері: навчальний посібник./за редакцією С.П.Сонька та Н.В.Максименко. (Сонько С.П., Максименко Н.В., Суханова І.П., Василенко О.В., Голубкіна О.М. та ін.) - Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015.- 568 с. (Навчально-наукова серія «Бібліотека еколога». Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (протокол №5 від 27.04.2015) <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/2462>. 2.Інноваційні розробки Уманського національного університету садівництва. 170-річчю навчального закладу присвячується./За ред.д.с.-г.н.,проф.В.П.Карпенка. – Умань: Вид.-поліграф.центр «Візаві»,2014.-84 с.- С.35. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/561>. 3.Сонько С.П., Адаменко М.І., Балабак А.В., Гурський І.М., Нікітіна О.В. Надзвичайні ситуації та цивільний захист населення: Навчальний посібник. / За редакцією проф. С.П.Сонька. – Умань: Ред.-вид.центр УНУС. – Умань, 2018 – 298 с. 4.Сонько С.П., Василенко О.В., Суханова І.П., Пушкарьова Т.М. Обґрунтування доцільності застосування продуктів вермикюльтури при вирощуванні лікарських рослин. /Основи біологічного рослинництва в сучасному землеробстві. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2011.- 468 с., С.125-128.- <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/2448>. 5.Сонько С.П., Дубін О.М., Василенко О.В. 90 років з дня заснування кафедри тваринництва./ Збірник праць Уманського НУС: збірник наукових досліджень./ Редкол.: Непочатенко О.О./Відп.ред.) та ін. - Умань: ВПЦ «Візаві», 2016.- Вип.89.-Ч.1. «С-г науки. С.С.251-258.

² <https://forum.o2.ua/en/projects/6>

³ <https://scholar.google.com.ua/citations?user=clwefiMAAAAJ&hl=uk>

<http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/4407>. 6. Сонько С.П. Екологія – неоекологія – нооекологія – спадкоємні етапи формування предмету екологічних досліджень. Людина та довкілля. - Вип. 2 (15). - Харків: Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. С.7-12. - <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/314>. 7. Сонько С.П. Екологічний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Кол. Моногр. / Уманський державний педагогічний університет ім.П.Тичини. Умань, 2012.- С.С.279-281. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/797>. 8. Sonko S.P. Express assessment of environmental impact of agriculture technologies on the soils of Cherkasy Oblast./ Ukrainian Journal of Ecology, 2018, 8(1),451–459 doi:10.15421/2017_235 (Web of Science) <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/6574>. 9. Сонько С.П. Інтерактивна елементарна ГІС «Виробничі типи сільського господарства Харківської області». Електронна розробка./ Репозитарій УНУС, 2015. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/899>. 10. Сонько С.П. Інтерактивна елементарна ГІС «Об'єкти природно-заповідного фонду Уманщини і їх використання у екологічному туризмі». Електронна розробка./ Репозитарій УНУС. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/558>. 11. Сонько С.П., Карпенко В.П., Суханова І.П., Дубін О.Г., Василенко О.В., Пушкарьова Т.М. Екологічні дослідження в Уманському національному університеті садівництва: перші підсумки і результати. Карпенко В. П., Сонько С. П., Суханова І. П., Дубін О. М., Василенко О. В., Пушкарьова Т. М.] // Вісник Уманського національного університету садівництва. – Умань: Ред.-вид. відділ УНУС, 2014. – С. 64-76. - <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/449>. 12. Сонько С.П. Кафедра екології (історія і сьогодення). Буклет. Репозитарій УНУС 2014 <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/566>. 13. Сонько С.П., Кисельов Ю.О., Максименко Н.В., Мезенцев К.В., Екологічні основи удосконалення адміністративно-територіального устрою України. / Грантовий науковий проект з фінансуванням Міністерством освіти і науки України./ Підбірка наукових матеріалів кафедри екології та безпеки життєдіяльності. Умань, УНУС, 2015. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/6195>. 14. Сонько С.П. Концепція ноосферних екосистем як продовження ідей В.І.Вернадського. /Ноосфера і цивілізація. Всеукраїнський філософський журнал. Вип. 8-9(11). - Донецьк: ДонНТУ, 2010. - С.230-241.- <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/310>. 15. Сонько С.П., Косенко Ю.Ю. Ландшафтні заказники Черкащини та їх роль у формуванні екомережі./ Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства. Збірник тез VI міжвишівської науково-практичної Інтернет-конференції. Умань, 20 жовтня 2017 року. / Під ред. д.е.н. О.О.Непочатенко. Ред.-вид.відділ УНУС, Умань, 2017. – 53 с.- С.С.28-30. 16. Сонько С.П., Костинчук Ю.В. Електронна карта «Накопичення твердих побутових відходів у населених пунктах Черкаської області». Електронна розробка./ Репозитарій УНУС, 2015 <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/755>. 17. Sonko S.P., Kyselov Yu., Polovka S. On the modern conception of environment./ Dniprop. Univer.bulletin. Journ. Geol.Geograph.Geoeology, 2018.- 27(2),346-356. doi:10.15421/111859. (Web of Science) <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/6736>. 18. Сонько С.П., Максименко Н.В. Еволюція механічного обробітку ґрунту, як головний чинник планування агроландшафту (екологічні надії і розчарування)./ Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. № 1004, Серія «Екологія». - Харків, 2012. - С. 7-22.- <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/352>. 19. Сонько С.П., Максименко Н.В., Квартенко Р.О. Проблеми територіальної організації екологічної мережі (на прикладі Сіверсько-Донецького екологічного коридору). /Науковий вісник НЛТУ України. Актуальні проблеми лісового та садово-паркового господарства. Львів:РВВ НЛТУ України,- 2013. – Вип.23.6. - 380 с.- С.317-324. - <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/345>. 20. Сонько С.П., Максименко Н.В., Пересадько В.А., Суханова І.П., Василенко О.В., Нікітіна О.В. Концепція екологічно-ощадливого землеробства для лісостепової зони. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія». № 48(2018). – с.с. 161-172. (Web of Science). <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2018-48-14> <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/6657>. 21. Сонько С.П., Максименко Н.В. Просторові і часові механізми антропогенної експансії агроландшафту./ Людина та довкілля. - Вип. 2 (15). - Харків: Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С.5-21. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/351>. 22. Сонько С.П. Науковий розвиток кафедри екології та безпеки життєдіяльності. Буклет./ Репозитарій УНУС 2014 <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/564>. 23. Сонько С.П. Наукові розробки науковців кафедри екології та безпеки життєдіяльності./ Репозитарій УНУС 2013 <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/519>. 24. Сонько С.П., Панчук І.Ю. Інтерактивна ЕГІС «Оцінка екологічного впливу промисловості на довкілля Черкащини». Електронна розробка./ Репозитарій УНУС, 2015 <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/756>. 25. Сонько С.П., Панчук В.Ю., Ярошенко І.Ю. Інтерактивна елементарна ГІС «Виробничі типи сільськогосподарських підприємств Черкаської області». Електронна розробка./ Репозитарій УНУС. 2015 <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/374>. 26. Сонько С.П. Про сучасні напрями розвитку екологічних досліджень в аграрних ВНЗ України. / Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства. Збірник тез II Міжнародної наукової конференції. – Ред.-вид. центр УНУС, Умань, 2010. - С.3-6. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/526>. 27. Сонько С.П. Реформування адміністративно-територіального устрою на принципах ноосферного розвитку./ Матеріали ІХ Всеукраїнських наукових Таліївських читань. - Харків, 2013, ХНУ ім. В.Н.Каразіна. - С.С. 159-161. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/349>. 28. Сонько С.П., Суханова І.П., Голубкіна О.М. Рівень екологічно обумовленої захворюваності населення як біоіндикатор стану довкілля. /Матеріали регіональної науково-практичної конференції «Актуальні екологічні та агробіологічні проблеми Середнього Придніпров'я в контексті сталого розвитку». //Редкол.:Т.С.Нінова (відп.ред.) та ін.- Черкаси: ФОП Белінська О.Б., 2012.- 242 с.- С.С.195-198. <http://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/371>.